

NOTA EDITORULUI

Cele 37 de interviuri de istorie orală (cu 39 de intervieuați) cuprinse în acest volum au fost realizate în orașul Orăștie și în localitățile rurale Aurel Vlaicu, Batiz și Romos din județul Hunedoara. Ele au fost alese dintr-un total de 49.

Nu vom insista aici pe aspectele teoretice și metodologia realizării lor, acestea fiind prezentate în volumul *Imaginea etnicilor germani la românii din Transilvania după 1918. Studiu de caz: județele Hunedoara, Alba, Sibiu. Cercetare de istorie orală*¹. Menționăm doar că sunt interviuri ce au stat la baza unei cercetări de istorie orală privind imaginarul colectiv², mai exact despre modul în care românii i-au perceput pe etnicii germani dintr-o zonă geografică mai amplă, constituită din comunități urbane și rurale din trei județe din partea de sud a Transilvaniei: Hunedoara, Alba și Sibiu.

Interviurile au avut la bază un ghid de interviu³, care am apreciat că este instrumentul adecvat pentru acest tip de cercetare, care ne oferea posibilitatea de a sonda în profunzime universul și percepțiile intervieuaților. Un ghid de interviu poate conține două tipuri de întrebări: închise (oferă martorului variante de răspuns prefabricate, acesta urmând să o aleagă pe cea care se potrivește situației sau opiniei lui) și deschise (lasă martorului posibilitatea de a formula răspunsul cum crede de cuviință). În acest caz, datorită specificului temei abordate, am considerat că întrebările deschise sunt mai potrivite, pentru că le permit intervieuaților să relateze ceea ce știu.⁴

Ghidul de interviu folosit a fost structurat în nouă părți, după cum urmează:

1. **Datele signalectice:** nume, prenume, data nașterii, naționalitatea, religia, studii.
2. **Prezentare biografică:** profesia, simpatii politice (în perioada interbelică), activitatea într-un partid politic (în perioada interbelică), proprietatea funciară a familiei.
3. **Date generale despre etnicii germani:** când știe că au venit în localitate; de unde știe că au venit; unde stăteau în localitate.
4. **Perioada interbelică:** cum au fost percepuți etnicii germani după încheierea Primului Război Mondial; efectele reformei agrare asupra comunității germane; poziția economico-socială în comunitate; ocupațiile; percepția asupra participării la viața politică din România; impactul național-socialismului; aspecte ale vieții cotidiene: sărbători religioase (Paște, Crăciun etc.), nunți, înmormântări, serbări cu caracter laic, școala, căsătorii mixte etc.
5. **Al Doilea Război Mondial:** modul în care au privit războiul; germani înrolați în armata română / în armata germană; rolul femeilor în viața privată și a comunității în timpul războiului; retragerea împreună cu trupele în Germania; reîntregirea familiilor; efectele războiului asupra germanilor din România.

¹ Cosmin Budeancă, *Imaginea etnicilor germani la românii din Transilvania după 1918. Studiu de caz: județele Hunedoara, Alba, Sibiu. Cercetare de istorie orală*, Târgoviște, Cetatea de Scaun, 2016, pp. 13-40.

² A se vedea detalii în Lucian Boia, *Pentru o istorie a imaginarului*, București, Humanitas, 2000.

³ Despre acest instrument de lucru și avantajele și dezavantajele folosirii lui în contextul cercetării noastre a se vedea Cosmin Budeancă, *op. cit.*, pp. 31-34.

⁴ Donald A. Ritchie, *Doing Oral History*, New York, Twayne Publishers, 2005, pp. 66-68.

6. Deportarea în Uniunea Sovietică: starea de spirit a membrilor comunității înaintea deportărilor; când și în ce condiții s-a aflat despre deportări; cine și cum a făcut listele de deportare; de ce se crede că au fost deportați (motive, pretexte); câți au fost deportați; ce se cunoștea/se credea despre destinația „călătoriei”; ce au putut lua de acasă; ce au lăsat acasă; momente importante (la școală, la gară); reacția românilor; modul în care deportarea a fost percepută de români; întoarcerea celor deportați; cum i-a primit comunitatea; reinserția socială;

7. Perioada comunistă: instaurarea comunismului; imaginea armatei sovietice; impactul naționalizărilor / expropriierilor; persecuții politice: percheziții / anchetări / arestări; coloniștii în casele lor; sistemul cotelor; colectivizarea agriculturii - germanii la colectiv; migrația spre oraș; meserii practicate; alte activități aducătoare de profit (grădinarit, tricotate, croitorie etc.); tentative de a emigra; aspecte ale vieții cotidiene: sărbători religioase (Paște, Crăciun etc.), nunți, înmormântări, serbări cu caracter laic, școala, căsătorii mixte etc.

8. Perioada de după 1989; plecarea în Germania; efectele emigrației asupra comunității germane / asupra comunității în ansamblu; ce se știe despre felul în care s-au integrat în noua patrie; cum au fost primiți; menținerea legăturilor cu cei rămași în țară (cu germanii; cu românii); aspecte ale vieții cotidiene: sărbători religioase (Paște, Crăciun etc.), nunți, înmormântări, serbări cu caracter laic, școala, căsătorii mixte etc.

9. Alte aspecte privind viața etnicilor germani: comunicările interetnice în copilărie (pe stradă / la școală); modul în care erau tratați copiii în cadrul familiilor; natalitatea; imaginea tinerelor / tinerilor; viața sentimentală; strategii matrimoniale (alegerea partenerului - familia / neamul); separarea familiilor după căsătorie; percepția asupra rolului bisericii și al preotului; percepția asupra momentului „confirmării”; percepția asupra ținutei de zi cu zi / asupra ținutei de sărbătoare; fanfara și rolul ei; dansurile specifice; rolul vecinătăților; preluarea modelului de către români; relația cu alte minorități (romi, maghiari); caracterul (sinceritate / fățarnicie; modestie / lăudăroșenie; corectitudine / incorectitudine; cumpătați / risipitori; prietenoși / distanți; iertători / dușmănoși; ambițioși / resemnați; zgârciți / generoși, ospitalieri); inteligența (nativă sau nu); simțul umorului; disponibilitatea de a ajuta un membru al comunității (german / român) (claca); atitudinea față de muncă; atitudinea față de băutură (ocasional / constant); atitudinea față de mâncare (zi de zi / la câmp / la sărbători / mâncări specifice); simțul proprietății; atitudinea față de curățenie; atitudinea față de locuință; mobilă, obiecte casnice; percepția asupra limbii germane; avantajele tipului poliglot; leacuri „băbești”; sporturi favorite; ce au învățat românii de la ei.

După cum se va putea observa și din interviuri, nu întotdeauna au fost adresate toate întrebările din ghid, uneori pentru că cei intervievați anticipau întrebările și relatau despre unele teme care prezentau interes, iar în alte situații se aprecia de către intervievator că anumite întrebări nu ar fi putut primi răspunsuri din partea martorului (ex: dacă acesta era născut după anumite evenimente).

În ceea ce privește numărul de interviuri, am încercat să avem în vedere existența unui eșantion de subiecți, care să asigure o anumită reprezentativitate cercetării.⁵ Pentru asta am urmărit o serie de aspecte, cum ar fi: vârsta, sexul, și mai ales gradul de cunoaștere, respectiv implicare într-un eveniment. Pentru cercetarea noastră am

⁵ Cosmin Budeancă, *op. cit.*, p. 34.

stabilit într-o primă fază o listă de localități în care să realizăm interviuri, iar apoi un eșantion de persoane care să fie intervievate. Pentru că după 1990 numărul germanilor a scăzut foarte mult, iar statisticile recente nu reflectau realitatea de pe parcursul secolului XX, când am stabilit localitățile în care să desfășurăm cercetări ne-am bazat pe recensămintele populației din 1930⁶, respectiv din 1941.⁷ Potrivit recensământului din 1930, marea majoritate a populației (80%) locuia în mediul rural și doar 20% în mediul urban, iar până la sfârșitul perioadei interbelice populația din mediul rural a ajuns la 82%. Pornind de la aceste date și de la Recensământul din 1941 am stabilit pentru județul Hunedoara un oraș cu o populație de etnie germană însemnată (Orăștie - 8,2%), și un număr de localități rurale în care numărul germanilor a fost semnificativ (Aurel Vlaicu - 18,4%, Batiz - 20,9%; Romos - 15,2%).

Având în vedere transformările sociale și demografice care au avut loc în anii '50-'60, în contextul migrației spre oraș, și care au bulversat structura etnică și angrenajele comunicaționale dintre români și germani, am apreciat că în mediul rural „ imaginea” etnicilor germani s-a putut prezerva mai bine, ceea ce explică și numărul mai mare de interviuri realizate în sate.

Pentru o reprezentativitate satisfăcătoare am stabilit inițial că loturile avute în vedere trebuie să cuprindă cel puțin câteva zeci de persoane.⁸ În final, după cum am menționat, în județul Hunedoara au fost realizate 47 de interviuri cu 49 de persoane (nu am inclus aici intervențiile ocazionale ale soțiilor pe parcursul interviurilor).

Din punct de vedere al vârstei martorilor, am preferat persoanele mai în etate, cu o experiență de viață bogată, care aveau implicit posibilitatea de a ne oferi mai multe informații. Pe de altă parte, am avut în vedere și martori mai tineri, pentru a obține o imagine și a generațiilor din ultimele decenii. Astfel, din punct de vedere al împărțirii pe categorii de vârstă, am avut 16 martori cu vârsta cuprinsă între 50 și 70 de ani și 23 peste 70 de ani.

În privința raportului femei-bărbați, acesta a fost ușor în favoarea bărbaților, cu o pondere de 53,85%, 21 de bărbați, respectiv 46,15%, 18 femei. Considerăm că a rezultat un echilibru fericit al informațiilor obținute, având în vedere și faptul că femeile au un simț al detaliului mai bine dezvoltat, și că, de regulă, bărbații au fost mai mult implicați/conectați la anumite evenimente majore, despre care au putut oferi mai multe date.⁹

Din punct de vedere al categoriilor profesionale, avem o varietate destul de mare, însă datorită preponderenței mediului rural, cei mai mulți sunt agricultorii - 13. Într-o categorie mai largă, a muncitorilor (20 de persoane), i-am inclus și pe cei care aveau diferite alte meserii, pentru a evita o fragmentare excesivă și puțin relevantă. Au mai fost, de asemenea, intervievați doi preoți, trei cadre didactice și o casnică.

⁶ Recensământul general al populației României din 29 decembrie 1930, București, Monitorul Oficial - Imprimeria națională, 1938.

⁷ Traian Rotariu (coord.), *Recensământul din 1941. Transilvania*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2002.

⁸ Traian Rotariu, Petru Iluț, *Ancheta sociologică și sondajul de opinie*, Iași, Polirom, 1997, p. 50.

⁹ Valerie Raleigh Yow, *Recording Oral History. A practical guide for social scientists*, Thousand Oaks, Sage Publications, 1994, p. 20; Kathryn Anderson, Dana C. Jack, „Learning to Listen” în Robert Perks, Alistar Thompson, *The Oral History Reader*, London, 1998, p. 157.

Din punct de vedere al nivelului de pregătire, avem un martor fără studii, trei cu studii primare, 15 cu studii gimnaziale, 16 cu studii liceale și patru cu studii superioare. În această ultimă categorie i-am inclus pe cei cu studii postliceale și facultăți.

În zona cercetată au existat atât comunități de sași (Orăștie, Romos), cât și de șvabi (Aurel Vlaicu, Batiz). În unele situații se întâmplă ca aceste denumiri să fie folosite în mod eronat de către martori. Pentru a evita confuziile, în multe cazuri, în discuții, am folosit sintagma de germani sau nemți. De altfel, prof. teolog dr. Paul Philippi susținea că sașii nu pot fi considerați – în primul rând din punct de vedere politic – doar o fărâamă a poporului german, într-o țară străină, ci sunt o comunitate, o națiune – săsească – în țara în care își duc existența și pe care o administrează cu ceilalți locuitori ai țării. Sașii se consideră etnic și cultural „germani” – și vor să fie percepuți și ca atare. Menționăm că această apartenență la identitatea germană trebuie înțeleasă similar situațiilor în care sunt elvețienii sau austriecii, deci nu în sensul politico-statal¹⁰.

În identificarea potențialilor martori am utilizat două metode: a informatorilor sau a instituțiilor releu (metodă ce presupune interpunerea unor terți, persoane care prin poziția pe care o au într-o rețea socială mai vastă pot indica numele și adresele celor care ar putea oferi informațiile utile, sau instituții care dețin o evidență a persoanelor care ar putea fi intervievate), dar și metoda „bulgărelui de zăpadă” (se cere unui prim individ potențial intervievabil să desemneze și alți martori, realizându-se astfel un lanț).¹¹ În condițiile în care nu am avut foarte multe contacte în zonele cercetate, am utilizat cu preponderență cea de-a doua metodă.

Interviurile au fost înregistrate pe suport audio în perioada 20 octombrie 2002 - 20 februarie 2005 (o parte din ele a fost realizată în cadrul proiectului *Imaginea celuilalt în Transilvania după 1918 în comunitățile mixte româno-germane din județele Hunedoara, Alba și Sibiu*, derulat între 2001-2002, cu suport financiar din partea CNCIS). Ele au fost realizate atât de noi (15 de interviuri), cât și de Denisa Bodeanu (8) și Valentin Orga (5), colegi la Institutul de Istorie Orală din Cluj-Napoca, sau de studenți la Masteratul de Istorie Orală, care funcționa în cadrul Facultății de Istorie și Filosofie al Universității „Babeș-Bolyai”: Cristina Grigore (4), Felix Ostrovschi (7). Tuturor le mulțumim, și pe această cale, pentru sprijinul acordat.

Majoritatea interviurilor s-au realizat la domiciliul martorilor, cunoscut fiind faptul că în astfel de situații calitatea interviurilor este una net superioară. Primirea în casă sau în curte presupune deja câștigarea încrederii persoanei ce urmează a fi intervievată, ceea ce influențează favorabil desfășurarea discuției. În mediul său obișnuit de viață, martorul se simte mai confortabil decât în alte împrejurări și poate da răspunsuri mai complexe.¹²

În acest context, menționăm și un aspect ce ține de etica cercetării. Astfel, înaintea discuțiilor, intervievatului i-au fost prezentate tema și scopul demersului, precum și modul în care mărturia sa va fi valorificată. Deși teoreticienii istoriei orale consideră important acordul scris al martorului, în cazul cercetării noastre am apreciat că un astfel de acord nu este necesar.

¹⁰ Paul Philippi, *Weder Erbe, noch Zukunft*, Sibiu, Honterus, 2010, p. 54.

¹¹ François de Singly, Alain Blanchet, Anne Gotman, Jean-Claude Kaufmann, *Ancheta și metodele ei*, Iași, Polirom, 1998, pp. 149-150; Valerie Raleigh Yow, *op. cit.*, p. 45; Donald A. Ritchie, *op. cit.*, pp. 30-31, 62-63.

¹² Cosmin Budeancă, *op. cit.*, p. 36.

Referitor la arhivarea și prelucrarea interviurilor, etape importante ale unei cercetări de istorie orală, menționăm că cea mai mare parte dintre interviuri se găsesc în Arhiva Institutului de Istorie Orală din Cluj-Napoca (A.I.I.O.), iar o parte - în arhiva personală (A.P.C.B.).

Interviurile au fost transcrise fidel, păstrându-se elementele de oralitate, specifice limbii vorbite. În anumite situații regionalismele folosite de martori au fost explicate. La transcrierea unora dintre interviuri au contribuit și câțiva studenți de la Masteratul de Istorie Orală (Gela Benchea - unu, Denisa Bodeanu - unu, Marius Borzan - două, Aura Comănescu - două, János Csongor - unu, Nicoleta Moldovan - unu, Claudiu Pop - trei, Eva Vincze - unu), cărora le mulțumesc, de asemenea, pentru ajutor.

Ulterior interviurile au fost editate, operațiune ce presupune „curățarea” textului de aspectele „încălcite” ale conversației naturale, ca suprapuneri de voci, pauze prelungite, exprimări eșuate.¹³ Forma editată a interviurilor este cea care se regăsește între paginile lucrării de față.

În încheiere dorim să precizăm că, deși am ales să publicăm doar 37 din cele 47 de interviuri realizate, apreciem că toți interlocutorii și poveștile lor au fost și sunt importante. Aceste interviuri îmbină în mod fericit fragmente de istorii locale, cu relatări și istorii personale, cu elemente de etnografie, de antropologie și de lingvistică. Ele reprezintă percepții subiective asupra unei părți din cea ce a fost istoria germanilor din România, dar și asupra „Istoriei mari” a României de după 1918, putând fi extrem de utile în scrierea acestora.

¹³ *Ibidem*, p. 37.